

KORUMACILIK TEORİ VE UYGULAMA

Prof. Dr. Selahattin TUNCER

İktisadi Araştırmalar Vakfı Müřavir

AB-Türkiye gümrük birliğinin gerçekleşmesi için çalışmaların yapıldığı bir ortamda, korumacılık konusu zaman zaman ortaya atılmakta ve tartışma yeni boyutlar kazanmaktadır.

Türkiye'de dış rekabete karşı hassas sektörler mevcuttur. Türkiye AB ile gümrük birliğine gittiği takdirde, bu sektörler zarar görecektir ve rekabete dayanamayarak kapanmak zorunda kalacaktır. Bir görüşe göre, Türkiye'de imalat sanayine dahil bazı sektörlerin, gümrük birliği arifesinde korumaya alınması gereklidir. Kaldı ki, dünyada koruma araç ve yöntemleri, geleneksel sistemler yanında yeni araç ve gereçlerle de yenilenmiş ve korumacılık modernize edilmiştir.

Unutmamak gerekir ki, bugünkü hali ile gümrük birliği, serbest ticaret ile korumacılığın yanyana varolduğu çelişkili bir ortamdır. Şöyle ki, gümrük birliği üyeler-arası ticaret serbestisini teşvik ederken, aynı sistem diğer taraftan üçüncü ülkeler yani birlik dışı ülkelere karşı bilinçli ve sistemli bir korumacı uygulama getirmektedir. Diğer bir deyimle gümrük birliği, birlik dahilinde serbest ticareti teşvik etmekte, ortak gümrük tarifesi ile dış dünyaya karşı koruyucu bir duvar örtmektedir. Bu açıklamadan anlaşılacağı gibi, gümrük birliği uygulamasında "korumacılık" esprisi mevcuttur.

Birleşmiş Milletler, GATT ve OECD'nın öncülüğünde dünya dış ticaretini serbestiye kavuşturmak, kotaları ortadan kaldırmak ve dış ticareti engelleyen her türlü uygulamayı yok etmek için yoğun bir çalışma yapılmasına ve bunun için milletlerarası çabalar harcanmasına rağmen, korumacılık akımları zaman zaman güçlenmekte ve sorunlar yaratmaktadır. Özellikle AB-ABD ve Japonya-ABD arasındaki madde bazındaki dış ticaret savaşları, korumacılığa dönüşmekte ve arkasından miktar kısıtlamaları (kotalar) ve gümrük tariflerinin yükseltilmesi tedbirleri gelmektedir.

Tarih çağları boyunca korumacılık-serbest ticaret sürekli bir çekişme ve tartışma konusu olmuştur. Merkantilistlerle başlayan korumacılık akımı, klâsik iktisatçıların serbest ticaret savunması ile bir ölçüde frenlenmiş ise de tartışma günümüze kadar gelmiştir. Bugün de korumacılık konusu güncelliğini korumaktadır. AB-Türkiye gümrük birliğinin gerçekleşmesinin beklendiği bir ortamda korumacılık konusuna yeniden dönmekte yarar görüyoruz.

Etüdümüz iki kısımdan oluşacaktır. Birinci kısımda korumacılığın teorik esasları ele alınacak, ikinci kısımda ise Türkiye'de korumacılık konusu ana hatları ile incelenecektir.

BİRİNCİ KISIM

Korumacılığın Teorik Esasları

Etüdümüzün bu kısmında korumacılığın teorik ve genel sorularını ele alacağız. İkinci Kısmında ise Türkiye'de korumacılığı incelemeye çalışacağız.

I- Terminoloji ve tanımlama

Eski dilde "himaye" ve "himayecilik" şeklinde ifade ettiğimiz kavram sa-deleşme akımından sonra "koruma" ve "korumacılık" şekline dönüşmüş ve bu kavram iktisadi literatüre yerleşmiştir. Batı dillerinde ise bu kavram, yazılışı bi-raz değişik olmakla birlikte "protection" ve "protectionism" şeklinde ifade edil-mektedir.

İngiliz asıllı bir iktisat sözlüğünde **koruma** (protection) gümrük tarifesi ve kotalar koyarak, bir ülkeye ithalât akışını kısıtlamak şeklinde tanımlanmıştır (The Penguin-Dictionary of Economics).

Türkçe bir ekonomi sözlüğünde **korumacılık** (Protectionism) ile ilgili şu açıklamalar yer almaktadır : Bir devletin kendi ülke ekonomisini yabancı ülkele-rin rekabetine karşı korumak amacıyla uyguladığı ekonomi ve dış ticaret politi-kaları. Serbest ticaretin karşısı olan koruyuculuk tartışmalarının kökeni oldukça eski dönemlere kadar uzanmaktadır. XVII'inci Yüzyılda merkantilizm dönemin-de yaygın biçimde uygulanan koruyuculuğu savunanların görüşleri çeşitli fak-törlere dayanmaktadır (Dr. M. Akyüz-Dr. N. Ertel : **Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**, 2. Baskı, İstanbul/1989).

İleride yapacağımız ayrıntılı açıklamalar için bu iki tanımları şimdilik yeterli buluyoruz. İktisadi açıdan korumacılığın tersi kavram **serbest ticaret** (Free tra-de) dir. Bunu **iktisadi liberalizm** şeklinde de ifade etmek mümkündür. Serbest ticaret milletlerarası mübadelede, mal ve hizmet akışının doğrudan hükümet müdahalesi ile **kısıtlanmadığı** veya **teşvik edilmediği** bir ortamdır.

Bu iki kavramı birlikte değerlendirecek olursak, korumacılık ve serbest ti-caretiler bir madalyona benzetilebilir. Bunun bir yüzü korumacılık, diğer yüzü de serbest ticarettir.

Kavramlara açıklık kazandırmak açısından, burada **müdahalecilik** ve **mü-dahale** (Intervention) sözcükleri üzerinde de durmak gerekecektir. Müdahale bir hükümetin, belirli ekonomik hedeflere varmak için, piyasa koşullarını herhangi

bir biçimde etkilemesi anlamına gelir. Bu açıdan en liberal rejimlerde bile devletin ekonomiye müdahalesi sözkonusu olabilir. Döviz dengesini ve kurlardaki istikrarı sağlamak amacıyla Merkez bankasının yabancı para alması veya satması işlemi, döviz piyasasına bir müdahale örneğidir. Aynı şekilde devletin, gelir dağılımındaki bozuklukları düzeltmek için yaptığı düzenlemeler de müdahalenin diğer bir örneği olarak gösterilebilir.

II- İktisadi düşünce ve uygulamada korumacılık

İktisadi doktrinde korumacılığın tarihi oldukça eski olup kökleri merkantilistlere kadar uzanır. Merkantilist yazar ve politikacılar, kendi düşünce yöntemlerine uygun olarak serbest ticarete karşı korumacılığı hararetle savunmuşlardır. Nitekim bu sistemi uygulayan ülkelerde, gümrük vergileri korumacı bir nitelik kazanmıştır. Avrupa'da ilk **himayeci gümrük vergisi** koymuş ülke, Fransa'dır. Fransa 1567'de Lyon ipeklilerini, dış rekabete karşı korumak ve kalkındırmak için gümrük vergisi uygulamasına gitmiştir.

Korumacılığa karşı ilk güçlü tepki Fیزیogratlardan gelmiş ve bu akım klâsik iktisatçılar ve Manchester okulu tarafından sürdürülmüştür. Klasik iktisatçılar korumacılığa karşı **serbest ticareti** savunmuşlardır. Bu akım uygulamayı da etkilemiş ve liberalizm, iktisadi politika olarak Ondokuzuncu yüzyıl sonuna kadar dünyaya egemen olmuştur.

Alman Tarihçi Okul'un öncülerinden F. List 1840'larda milli ekonomi doktrini ile yeni kurulan sanayiler için korumacılık akımı başlatmış ve bu sayede Alman **gümrük birliği** (Zollverein) nin kurulması mümkün olmuştur. Ancak bu akıma rağmen, serbest ticaret ve liberalizm Birinci Dünya savaşına kadarki dönemde etkisini sürdürmüştür.

Birinci ve İkinci Dünya savaşları arasındaki 20 yıllık dönemde otarşi ve korumacılık akımları güçlenmiş ve bütün dünyayı sarmış; uygulama alanı bulmuştur. Bu akımda 1931 yılında yaşanan **Büyük İktisadi Buhranın** etkisi vardır. Bu tarihten sonra iktisadi liberalizm fikir alanında üstünlüğünü kaybetmiş ve yerini korumacılığa kaptırmıştır. 1930'lu yıllardan sonra dünya ticareti aşırı korumacılığa kaymış ve dolayısıyla küçülmüştür.

Aşırı korumacılığın sakıncalarını önlemek ve dünya ticaretini serbestiye kavuşturmak için ilk teşebbüs İkinci Dünya Savaşının sonlarına doğru Amerikadan gelmiştir. **Clayton Plânı** diye anılan bu hareket daha sonraları milletlerarası destek bulmuş ve gelişmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda Birleşmiş Milletler'in öncülüğü ile OECD ve GATT gibi kuruluşların çalışmaları korumacı politikalara son vermek ve serbest ticareti geliştirmek için büyük bir akım başlamış ve çalışmalar sürdürülmüştür. Bu çalışmalar günümüzde aralıksız hala devam etmektedir. Ancak günümüzde Prof. Raul D. Prebisch gibi ünlü iktisatçılar, gelişmekte olan ülkeler adına korumacılığın bilimsel savunuculuğunu yapmaya devam etmektedirler.

III- Korumacılığı savunan görüşler

Korumacılığa karşı serbest ticaret, yüzyıllar boyu iktisatçılar arasında çetin tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmaların bir sonucu ulaştığı da söylenebilir. Ancak korumacılık lehinde olan ve korumacılığı savunanların kanıtları (argümanlar), dolayısıyla serbest ticarete karşı görüş ve düşünceler şeklinde ortaya atılmış ve kullanılmıştır. Bu yüzden tartışmalar yoğunluk kazanmakta ve sürüp gitmektedir. Unutmamak gerekir ki, korumacılığı savunan görüş ve düşünceler güçlü ve kolayca reddedilemeyen temellere dayanmaktadır. Bunları özetle ve sistematik olarak iki grup halinde toplayabiliriz. **İktisadi olmayan** (non-economic) görüş ve düşünceler birinci grupta, **iktisadi** olanlar ikinci grupta yer alır. Şimdi bunları kısaca görelim.

1- İktisadi olmayan görüş ve düşünceler

Korumacılık lehine ileri sürülen bu tür iktisat dışı görüş ve düşünceler, iktisadi olmamakla birlikte yine de önemlidir. Adam Smith'in de belirttiği gibi, yurt savunması, ekonomiden önce gelir. Çünkü ekonomik amaçlar ve refah, milletler için tek amaç değildir; siyasal, kültürel ve sosyal amaçlar da bazan daha önemli olabilir.

a) Yurt savunması ve savaşlar : Korumacılık, genellikle bir ülkeyi dışa bağımlılıktan kurtarır. Bir savaş halinde, sanayi ve tarımsal ürünlerin yurt dışından sağlanması büyük ölçüde güçleşeceği için, bu tür üretimin yurt içinde sürdürülmesi zorunlu hale gelmektedir. Korumacılık, askeri amaçlarla, belirli üretimlerin yurtiçinde yapılmasını sağlar.

Bu bakımdan, korumacılık yurt savunmasında önemli rol oynamaktadır. Burada örnek olarak **ana endüstrileri** (key industries) gösterebiliriz. Korumacılık temel endüstrileri yurtdışı rekabete karşı koruyarak, yurt savunmasını kolaylaştırır.

b) Sosyal nedenler : Korumacılık bazan ülkede tüketimi belirli bir düzeyde tutmak için araç olarak kullanılabilir. Halk sağlığı için zararlı veya ülke için lüks sayılan malların tüketimi korumacılık yolu ile kısılabılır.

c) Kendi kendine yetme (Otarşı) : Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, bazı ülkeler belirli bir ölçüde **kendi kendine yeterli** olmayı (Self-sufficiency) iktisadi bir politika haline getirmişlerdi. Bu amaçla ithalat kısıtlanmış ve üretimin yurtiçinden sağlanması yoluna gidilmiştir. Siyasal ve askeri amaçlarla sürdürülen otarşı politikası istenilen sonuçları vermediği için İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde terkedilmiştir.

2- İktisadi görüş ve düşünceler

Korumacılığı savunan iktisadi görüş ve düşünceler, kuşkusuz hem önemli hem de ağırlıklıdır. İktisat literatüründe tartışma konusu olan bu görüş ve düşünceleri şu şekilde sıralayabiliriz :

a) Yeni kurulan sanayileri korumak : Korumacılık, yeni kurulan sanayilerin (Infant industries) dış rekabete karşı korunmasını sağlar. Bu nedenle, korumacılık geliştirmekte olan ülkelerin sanayileşmesinde, vazgeçilmez bir politika"dır. Bu şekilde, yerli sanayi, kuruluş ve gelişme aşamasında yabancı ürünlerin rekabetine karşı korunacaktır. İktisat tarihi incelenecek olursa, sanayileşmenin ancak bu yolla gerçekleştiği görülecektir.

b) Yerli işgücüne istihdam sağlama : Korumacılık, yerli işgücüne belirli ölçüde istihdam sağlar. Bu yolla işsizlik tehlikesi önlenmiş olur.

c) Ödemeler dengesi sağlanır : Korumacılık dolaylı olarak ülkenin ödemeler dengesi üzerine olumlu etki yapar. Döviz gelirleri sınırlı olan gelişme halindeki ülkeler için, iç talebin yurtdışından karşılanması halinde, ödemeler dengesi bozulmakta ve açık vermektedir. Talebin yurtiçinden karşılanması halinde, ödemeler dengesi düzelecek ve belki de fazlalık verecektir. Korumacılık, ödemeler dengesi açık veren ülkeler için vazgeçilmez bir araç olmaktadır.

d) Devlete gelir sağlamak : Gümrük giriş tarifelerinin yükseltilmesi yolu ile gerçekleştirilen korumacılık dolaylı olarak devlete gelir de sağlar. Bunu korumacılığın "yan ürünü" şeklinde niteleyebiliriz.

e) Dampinge karşı silah : Gelişmekte olan ülkeler, yasal yollardan gelen rekabet yanında damping şeklinde, yasal olmayan rekabete de maruz kalmaktadır. Korumacılık, dampinge karşı etkili bir silâh olarak kullanılmakta ve üçüncü ülkelerin yıkıcı rekabeti ancak karşı tedbir ve kısıtlamalarla önenebilmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda özellikle 1950-1960 arası on yıllık dönemde, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını hızlandırmak ve hayat standartlarını yükseltmek için iktisatçılar büyük çaba harcamışlar ve korumacılığı savunan iktisadi görüş ve düşüncelere yeni eklentiler yapmışlardır. Bu görüş ve düşünceler daha çok gelişmekte olan ülkelere yeni kurulan sanayilerin korunmasında odaklaşmıştır. Levis (1954), Myrdal (1956), Hagen (1958) ve Prebisch (1959) gibi iktisatçılar, bu açıdan korumacılığı hararetle savunmuşlardır.

IV- Korumacılığın olumsuz etkileri

Gerek ekonomi dışı ve gerekse ekonomik açıdan olumlu yönlerine rağmen, korumacılığın olumsuz yön ve etkilerini de belirtmek yerinde olacaktır. Korumacılık yüksek gümrük tarifeleri şeklinde uygulandığı takdirde, bunu uygulayan ülkelere, **etkinliği** ve **refahı düşürücü** etkiler yaratır. Bu olumsuz etki gelişmiş ülkelere daha açık ve seçik bir hal alır. Bu yüzden, korumacılığa gerek teoride ve gerekse uygulamada sevimli ve sempatik bir araç olarak bakılmaz.

Korumacılığın olumsuz etkilerini başlıca iki nokta etrafında toplayarak açıklamak istiyoruz. Bunlar :

1. Yurtiçi saptırma (Domestic distortion) : Korumacılığın bir ülkede yarattığı olumsuz etkilerini göstermek için "yurtiçi saptırma" (Domestic distortion) diye Türkçeye çevirebileceğimiz bir teori geliştirilmiştir. Bu teoriye göre, korumacılık genellikle gelişmekte olan ekonomilerde iç piyasa fiyatlarını yükseltmekte ve kaynak dağılımını bozmaktadır. Gerek iç fiyat düzeyinin yükselmesi ve kötü kaynak kullanımı toplumun aleyhine sonuçlar vermektedir.

2. Korumanın sosyal maliyeti : Her korumanın topluma **sosyal maliyeti** (Social cost of protection) vardır. Değişik yöntemlerle bu maliyet hesaplanabilmektedir. Korumacılığın sosyal maliyeti, tüketicinin ödediğinden daha düşüktür. Çünkü tüketicinin korumalı bir mal için ödediği **yüksek bedelin** (fiyatın) bir kısmı **yerli üreticiye** (çünkü ithali ikame için üretimi arttıracaktır) kısmen de **Devlete** (Tarife gelirleri nedeniyle) gidecektir.

1987 yılında Dünya Bankası tarafından yaptırılan bir araştırmaya göre, AT'da tekstil ve giyim sanayisinin sosyal maliyeti 1.4 milyar \$, A.B. Devletlerinde 6.6 milyar \$ olduğu hesaplanmıştır. Çelik sanayiini korumak için A.B. Devletlerinin harcadığı meblağ ise 2.0 milyar \$ olarak tahmin edilmektedir.

Korumacılık akımlarını önlemek ve dünya ticaretini geliştirmek amacıyla İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra GATT denilen milletlerarası bir örgüt kurulmuştur. Bu kuruluş bir yandan gümrük tarifelerini düşürmek ve diğer yandan dış ticaret üzerindeki kısıtlamaları kaldırmak için yoğun bir çalışma yapmıştır. Sonu gelmeyen "Round"lara rağmen sonuçların pek başarılı olduğu söylenemez.

Bütün çalışmalara rağmen korumacılık akımlarının önü alınmamaktadır. Buna **yeni himayecilik** (New protectionizme) denilen gelişmeler örnek olarak gösterilebilir. AT'nın dış dünyaya uyguladığı OGT : Ortak Gümrük tarifesi, son zamanlarda serbest ticaretten ayrılıp, sıkı bir himayeciliğe dönüş eğilimi içine girdiğini ileri sürenler de vardır. Roma Anlaşması, yasal açıdan böyle bir uygulamaya elverişlidir.

V- Korumacılık politika ve araçları

Bir dış ticaret politikası olarak, korumacılığın çok değişik araç-gereçleri mevcuttur. Tarih çağları boyunca bu araçlar çeşitli ülkeler tarafından kullanılmıştır. Çağımızda korumacılık alanında kullanılan araç-gereçlere yenileri eklenerek sistem geliştirilmiştir. Bu bakımdan korumacılık politika ve araçlarını 1) Geleneksel-klâsik korumacılık yöntemleri 2) Yeni-modern korumacılık yöntemleri olmak üzere iki ana gruba ayırarak incelemek gerekecektir. Korumacılık üzerinde araştırmaları ile meşhur İngiliz iktisatçı David Greenaway'ın da kitabının başlığında belirttiği gibi, bunlar **gümrük tarifelerinden** başlayarak **yeni korumacılığa** kadar giden bir yelpce meydana getirir. Bu politika ve araçları bir tablo halinde şöyle sıralayabiliriz :

Tablo 1 : Korumacılık Politika ve Yöntemleri
(İthalatçı ülke açısından)

I- Geleneksel-Klâsik yöntemler

1. Gümrük vergileri
 - a. İthalat vergileri
 - b. İhracat vergileri (çok nadir)
2. Eş etkili vergiler (Gümrük vergilerine benzer veya değişken vergiler şeklinde)
3. Miktar kısıtlamaları (Kotalar)
 - a) İthal kotaları
 - b) İhracat kotaları
4. İthalat yasakları
5. Dış ticaretin devletleştirilmesi

Tablo 1'in devamı**II- Yeni-modern yöntemler**

1. Yardımlar (Subvansiyonlar)
2. Tarife dışı engeller (Non-tariff barriers)
 - a) Standartlar koyma
 - b) İhale kuralları
 - c) İdari tedbirler (Poitiers planı)
3. Gönüllü ihracat kısıtlaması (Voluntary export restraint)
4. İthalatın gönüllü artırılması (Voluntary import expansion)
5. Anti-damping uygulama
6. Anti-subvansiyon uygulama
7. AR-GE : Araştırma-geliştirme
8. Gümrük Birliği (Custos union)

Kaynak : Değişik eserlerden derlenen bilgilere göre tarafımızdan yeniden hazırlanmıştır.

Şimdi bu tabloda yer alan politika ve yöntemleri kısaca açıklamaya çalışacağız. Geleneksel-klasik yöntemler, korumacılığın eskiden beri bilinen araç ve gereçleridir. Bu politikalar tarih çağları boyunca değişik ölçülerde kullanılmıştır. Bugün de değerlerinden birşey kaybetmeden uygulanmaya devam etmektedir. Buna karşılık, yeni ve modern yöntemler, dolaylı korumacılık veya daha yeni tekniklerin kullanıldığı korumacılık olmaktadır.

A) Geleneksel-klâsik yöntemler

Yukarıki tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, korumacılıkta ötedenberi kullanılan geleneksel yöntemler sayı olarak fazla değildir. Buna rağmen başta gümrük vergileri olmak üzere bu tür politika araçları etki açısından çok güçlüdür.

1. Gümrük vergileri (Custom duties) : Yurda ithal edilen veya ihraç edilen eşya üzerinden alınan vergi ve resimlerdir. İhracat teşvik edildiği için bugün ihracat üzerinden vergi alınması, pek az sayıda ülkede ve belirli eşya için uygulanmaktadır. Buna karşılık ithalat vergileri, değişik amaçlarla ve yaygın şekilde uygulama alanı bulmaktadır.

Yurda ithal edilen eşyanın vergilenmesi ithata gümrük tarifesi (Import tariffs) ile mümkün olmaktadır. Bu itibarla korumacılıkta kullanılan gerçek araç **gümrük tarifeleri (Tariffs)** olmaktadır.

Uygulamaya baktığımız zaman bu tür vergi ve resimler ya eşyanın **değeri** üzerinden (ad valorem) veya **sıkleti** veya **miktarı** üzerinden (specific) alınır. Gümrük vergi ve resimlerinin başlıca iki amacı vardır. Bunlardan ilki devlete **gelir** sağlamaktır. Diğeri ise, ekonomik amaç olup yerli üretimi yabancı malların rekabetine karşı korumaktır. Bu takdirde yabancı ürünler üzerine ağır gümrük vergi ve resimleri konularak bir yandan yerli ürünler korunur, diğeri yandan ödemeler dengesindeki açık kapanmış olur. Bu tür gümrük resimlerinin bulunduğu tarifelere **koruyucu tarifeler** denir. Gümrük vergilerinin tarihi çok eski olup ilk çağlara kadar gitmektedir.

Devletler gümrük tarifelerine değişik şekiller vererek, serbest ticareti veya korumacılığı uygulama olanağına sahiptirler. Unutmamak gerekir ki, geçmiş dönemde olduğu gibi bugün de, gümrük tarifeleri korumacılığın en önemli ve etkin araçlarından biridir ve böyle olmaya devam edecektir.

2. Eş etkili vergiler veya fonlar : Uygulamada gümrük vergi ve resimleri yanında, tıpkı gümrük vergi ve resimleri türünde ve fakat başka adlar altında vergi, resim ve harçlar alındığını da görmekteyiz. Bunlara bazan "fark giderici vergiler" veya "değişken vergiler" (Variable levy) de denmektedir. Türkiye'de 1992 yılı sonuna kadar uygulanan damga vergisi (gümrükte), Belediye hissesi ve Rıhtım Resmi gibi vergi ve resimler bunun tipik örnekleri idi. Daha sonra bunlar kaldırıldı. Bugün AT ülkelerinde tarım ürünleri ithalatından alınan fark giderici (değişken) vergiler önemli bir koruma aracı olarak kullanılmaktadır.

Eş etkili vergiler veya fonlar, ithal sırasında veya daha sonraki aşamada alınsın tıpkı gümrük vergilerinin yarattığı etkiye neden olmakta ve uygulamada tıpkı gümrük vergisi sayılmaktadır. Bu tür vergi ve resimler iç piyasa fiyatları ile dış dünya fiyatları arasındaki dengeyi sağlamaktadır.

3. Kota-lar (Quotas) : Miktar kısıtlamaları içinde en önemli tedbir kuşkusuz kotalardır. Milletlerarası ticarete, belirli malların ithalatına getirilen miktar kısıtlamalarına **kota** (Quota) denilmektedir. Diğeri bir deyimle ithaline izin verilecek mal hacminin hükümetler tarafından fiziki miktar veya değer olarak sınırlandırılmasıdır. Uygulama göstermiştir ki, kotalar gümrük tarifelerinin yükseltilmesinden daha etkili bir koruma aracıdır. Çünkü, ithalat gümrük tarifesinin etkisi, ithal edilen malın talep elastikiyetine bağlıdır. Bugün gelişmiş ülkeler arasında, kotalar, ana mamullerin ithali hariç kaldırılmış gibidir. Gelişmekte olan ülkeler, korumacılık tedbiri olarak kotalara yer vermektedirler.

Uygulamada bugün için üç tip kota gözlenmektedir. Bunlar :

a) Fiziki miktara göre düzenlenen kotalar : Kotadan anlaşılması gerekli gerçek anlam fiziki miktara göre belirlenen kısıtlamalardır. Bu açıdan bakılınca en yaygın tür **global kotalar** olmaktadır. Bu türde hükümetler sadece ithal edilecek malın hacmini ve miktarını belirler. Gümrük idaresi sınır kapılarında, ülkeye giren malın miktarını sürekli olarak denetler. Kota dolunca ithalat kesilir. Bazan kota **tahsisli kota** şeklinde düzenlenir. Bu takdirde, kota ihtiyaç sahibi ithalatçılar arasında belirli kriterlere göre dağıtılır. Bu tür kota sisteminde, kotaya tabi mallardan belirli miktarının ithal edilebilmesi için ithalatçılara özel izin belgesi (**lisans**) verilir ve ithalat bu belgeye göre yapılır. Tahsisli kota sistemi Türkiye'de 1950'li yıllarda uzun süre uygulanmıştır. Diğer bir kota türü de **gümrük tarifesine göre verilen kotalardır**. Bu sistemde, mallar belirli bir ithalat miktarına kadar normal gümrük vergisi ödenerek ithal edilir ve bu miktarın aşılmasından sonra gümrük tarifeleri yükseltilmektedir.

b) Değere göre düzenlenen kotalar : Bazan ithal kotaları değere göre düzenlenebilir. Bu takdirde ithal edilecek malın miktarı değil, milli para veya US dolar olarak değeri esas alınır. Örnek olarak 5 veya 10 milyon dolarlık kota dolunca ithalat kesilir. Uygulamadaki zorluklar yüzünden değere göre kota uygulaması pek yaygın değildir.

c) Zamana göre kota : Bazan kotalar zaman ölçüsüne göre düzenlenir. Bu takdirde, belirli malın ithalatı 6 ay veya 1 yıl gibi bir süre ile belirlenir. Bu süre içinde ithalat serbesttir; süre dolunca ithal yapılamaz.

Kotalar yerli sanayii yurtdışı rekabete karşı korumak veya ödemeler dengesi açıklarını kapatmak için başvurulan etkili bir koruma aracıdır. 1970 yılında Brüksel'de imzalanan **Katma Protokol**'un 21'inci ve devamı maddelerine göre, "Akid taraflar arasında ithalat miktar kısıtlamaları ve eş etkili bütün tedbirler yasaklanmıştır". Görülüyor ki, AT-Türkiye gümrük birliğinin önemli koşullarından biri de kotaların kaldırılmasıdır. Kladı ki, Türkiye 1983 yılından itibaren ithalatı libere ettiği için kota uygulamasına son vermiştir.

4. İthalat yasakları : Bazı yerli sanayiın korunması, lüks sayılan malların yurda ithalinin önlenmesi, kıt döviz kaynaklarından tasarruf sağlanması, halk sağlığının korunması, kamu düzeni ve genel ahlaka zararlı maddelerin ülkeye girişlerinin önlenmesi gibi iktisadi ve sosyal, sair nedenlerle bazı malların ithalata yasaklanmaya başvurulur. Bu halde ithalat miktarı sıfırlanmakta yani ithalat yapılmamaktadır. AT ülkelerinden örnekler verecek olursak, Konsey Tüzük-

leri gereğince ayıbalığı yavrularının derileri ve bunların türevlerinin, radyoaktive tolerans düzeylerini aşan gıda maddelerinin, ozon delinmesine yol açan madde ve gazların, tescil edilmiş bir ticari markayı izinsiz şekilde kullanan taklit malların topluluğu girmesi yasaklanmıştır.

5. Dış ticaretin devletleştirilmesi : Geleneksel korumacılığın en uç (ekstrem) örneklerinden biri de demirperde gerisi ülkelerde görüldüğü gibi, dış ticaretin devletleştirilmesidir. Bu örnekte gerek ithalat ve gerekse ihracat, devletin kurduğu özel örgüt veya ofisler tarafından yürütülür. Özel kesime, dış ticaretle ilgili işlemler yapması yasaklanır. Bu modelde devlet ithalat ve ihracatı bütün ile elinde tuttuğu için dış ticaret politikasını istediği biçimde yönlendirir ve korumacılık uygulaması kolaylaşır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde, başta Sovyetler Birliği olmak üzere Demir Perde gerisi ülkelerde dış ticaret bütünü ile devletleştirilmişti. Bu modelde kurulan **dış ticaret ofisleri**, seçilmiş veya atanmış memurlar eliyle yürütülüyordu. Hatta demirperde gerisi ülkelerin ticaret ateşeleri de çalıştıkları ülkelerde bu ofislerin yetkili temsilcileri idi. Hemen belirtelim ki, dış ticaretin devletleştirilmesi modelinde, özellikle ithalatta korumacılığın uygulaması kolaylaşıyordu. Çünkü devlet hangi malı, hangi ülkeden ithal edeceğini ve hangi kanallarla ve hangi fiyatla dağıtacağını bizzat tesbit edebilmektedir. Fakat bu örnek uygulamada büyük kargaşa yaratmış ve demir perde gerisi ülkelerin dış ticareti, bazı dönemlerde görüldüğü gibi, bütünü ile tıkanmıştır.

B) Yeni modern yöntemler

Korumacılık için kullanılan yani-modern sistemlere son iktisat literatüründe **ticarete tarife dışı engeller** (NTB : Non-tariff barriers to trade) adı verilmektedir. Bu tür korumacılık yöntemleri, uygulamada fazla dikkat çekmeyen teknik yöntemler olarak yer almaya başlamıştır. Bunların sayıları hızla artmaktadır. Korumacılık üzerinde geniş araştırmalar yapan David Greenaway bunlara **yeni korumacılık** (New protectionism) demektedir. Bunlardan önemli olanlarını şöyle sıralayabiliriz :

1. Yardımlar (sübvansiyonlar) : Kamu kesimi tarafından üreticilere maliyet ve fiyatları düşürmek için yapılan her tür ödemelerdir. Böyle bir durumda üreticilerin gelirleri artar, alıcılar da desteklenmiş olur. İthalatçı bir ülkede tarımsal ürünlerin veya sanayi mamullerinin türlü şekillerde yardımlarla desteklenmesi, dış rekabete karşı bir koruma yöntemi olmaktadır. Devletin yerli sartaıyeye

ucuz enerji (elektrik) veya düşük fiyatlı hammadde sağlaması bu tür bir koruma tedbiri olmaktadır.

Devletin dış ticareti koruması bazan ihracatın teşvik ve yardımlar aracılığı ile özendirilmesi şeklinde olabilmektedir. İhracat sübvansiyonları, ülkenin dış ticaret hadlerini etkilemek suretiyle ülkeye döviz kazandırmaktadır. İhracat sübvansiyonları, ihracatçıya vergi iadesi, düşük faizli kredi, ucuz girdi sağlanması (Gümrüksüz ham madde ve ucuz enerji gibi), gelir ve kurumlar vergisi istisnası şeklinde olmaktadır.

2. Tarife dışı engeller (Non-tariff barriers): Korumacılıkta tarife dışı engeller yeni olmasına rağmen önemli bir yer tutmaktadır. Bunları ithalatla ilgili **teknik, idari ve diğer** düzenlemeler şeklinde sıralayabiliriz. Bunların sayıları hızla artmaktadır. Önemli saydıklarımızı şöylece açıklamak istiyoruz.

a) Standartlar koyma : Devlet, yasal yollarla, koyduğu standartlar ile ithalatı kısıtlamakta veya zorlaştırmaktadır. Bunun son örnekleri belirli tarımsal ürünlere veya sanayi ürünlerine (özellikle gıda maddeleri, otomobil ve elektronik eşyada) zorunlu standartlar getirilerek ithalat zorlaştırılmaktadır. Böylece, modern korumacılık sistemleri arasında zorunlu standartlar, belirli mal ve eşyanın ithalatında önemli bir yer tutmaya başlamıştır.

b) İhale kuralları : Devlet açtığı büyük ihalelerde getirdiği bazı kurallarla (özellikle yerli malı olma gibi) ithalatı fiilen engellemekte yerli ürünler lehine korumacılık yapmaktadır.

c) İdari tedbirler : İthalatı engellemekte uygulanan idari tedbirler arasında "Poitiers Planı" iktisat literatüründe önemli bir örnek olarak geçmektedir. 1981 yılında Fransa'ya her ay yaklaşık 64.000 parça video kaset ithal ediliyordu. Bu büyük miktardaki video kaset ithalat akımını önlemek için Fransız Hükümeti 1982'de bir Kararname yayımlayarak bütün video kasetlerin kuzey limanlarından yüzlerce mil uzakta Poitier adlı küçük bir kasaba gümrüğünden yapılmasını kararlaştırdı. Başta nakliye güçlükleri ithalatçıları yıldırmaya yetti. Ayrıca bu kasabada gümrük örgütü küçük ve yetersizdi. Buna ek olarak, ithalat, denetim ve idari formaliteler yüzünden çok yavaş ilerliyordu.

Bütün Poitiers Planı, video kaset ithalatçıları için bir kâbus halini aldı. Öyle ki, bu tür eşyanın gümrüklerden çekilmesi 2-3 aylık bir süre istiyordu. Halbuki bu işlemler daha önce bir günde yapılıyordu. Bu şekilde planın uygulanmasından sonra, aylık ithalat 10.000 adade düştü. Sonuç olarak kasabanın dışın-

da bir antrepeda, video kasetler yığılmaya başladı. Bunun üzerine Japonya durumu GATT'a şikayet etti ve Fransa'ya kaset sevkiyatını durdurdu. Almanya ve Hollanda da Fransa'yı Yüksek Adalet Divanı'na şikâyet ettiler. Böylece Poitiers Planı, dış ticareti idari yollarla engelleyen tipik bir örnek olarak korumacılık uygulamasında yerini aldı.

3. Gönüllü ihracat kısıtlaması (Voluntary export restraint) : İhracatçı bir ülkenin, kendi sınai ürünlerini, ithalatçı ülkeye kısıtlı olarak göndermesi diğer bir deyimle ihracatına gönüllü olarak kısıtlama getirmesidir. Bunun tipik örneği, Japonya'nın A.B. Devletlerine yaptığı otomobil ihracatını kendi arzusu ile sınırlamasıdır. Böylece Japonya Amerikanın anti-damping uygulamasını önlemiş olmaktadır. Bu örnekte görüldüğü gibi, korumacılık ithalatçı ülkeden değil ihracatçı ülkeden gelmektedir.

4. İthalatın gönüllü olarak artırılması (Voluntary import extension) : Yukarıda incelediğimiz olayın tamamen tersidir. Yani bu kez ithalatçı ülke, yabancı ülkeden yapacağı ithalatı, kendi arzusu ile artırmaktadır. Örnek verecek olursak, A.B. Devletleri Japon'a'dan yapacağı otomobil ithalatına getirdiği kısıtlamayı, kendi arzusu ile azaltmakta veya bütünü ile kaldırmaktadır. Böylece iki ülke arasındaki dış ticaret savaşı bir ölçüde tarafların anlayış göstermeleri sonunda barışçı bir yolla çözülmektedir.

5. Anti-damping uygulama : Damping, bir malın yabancı bir pazarda marjinal maliyetin altında bir fiyatla satılması halidir. İhracat yapan bir ülke, kısa dönemde, yabancı pazarda rekabeti ortadan kaldırmak ve tekel kurmak için ihracatı destekler. Dampinge maruz kalan ülke yasal olmayan bu işleme karşı anti-damping tedbirler almak hakkına sahiptir. Bunun için ya gümrük resimlerini olağanüstü artırır veya telâfi edici vergi koyabilir. GATT Anlaşmasında dampinge karşı özel ithalat gümrük resimlerini destekleyen hükümler vardır. Aynı şekilde AET'yi kuran Roma Anlaşmasında damping uygulaması yasaklanmıştır.

6. Anti-sübvansiyon uygulama : Yukarıda gördüğümüz gibi, yardım (sübvansiyon) bir malın üretimini gerçekleştiren firmaya, devletin maddi ve mali destek sağlamasıdır. Yardım gören mamullerin ihraç fiyatları, ithal edildikleri ülkede, iç piyasa fiyatlarından daha düşük olacağı için, belirli sektörleri tehdit edecek veya bunlara zarar verecektir. Böyle bir durumda yardım gören ihraç mallarına ithal edildiği ülkede fark giderici (telafi edici) vergi uygulanarak denge sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu konu ile ilgili olmak üzere GATT anlaşmasında özel hükümler bulunmaktadır. Tokyo görüşmeleri sırasında sübvansiyona

karşı **telafi edici vergiler kodu** benimsenmiştir. Uygulamada bu tür vergiler, olması gerektiğinden daha yüksek oranda konulmakta ve böyle sürdürülmektedir.

1989-1990 yılları arasında AT'de 27 ülkeden ithal edilen çeşitli mallar için sırasıyla 27 ve 43 adet olmak üzere toplam 70 adet sübvansiyonlu mal soruşturması açılmıştır. Bu soruşturmanın 11 adedi Türkiye menşeli tekstil, giyim eşyası, demir-çelik, cam eşya ve televizyon gibi mallara aittir. Bu şekilde Türkiye bu sayı ile birinci sırada yer almıştır.

7. Araştırma Geliştirme giderlerinin devletçe karşılanması : AR-GE şeklinde ifade edilen ve işletme bütçelerinde ağırlıklı ve önemli bir yer tutan giderlerin Devletçe karşılanması veya bu tür giderlerin vergi matrahından indirilmesi de modern korumacılık tedbirleri arasında yer almaya başlamıştır. Bunu da bir tür yardım (sübvansiyon) şeklinde kabul edebiliriz.

8. Gümrük birliği (Customs union) : Gümrük birliği, salt bir koruma politika aracı değildir. Fakat özü itibariyle, gümrük birliğinde korumacılığın öğeleri bulunmaktadır.

Çelişkili olmakla beraber, gümrük birliği, serbest ticaret ile korumacılığın yanyana varolduğu karmaşık bir anlaşmadır. Şöyle ki, gümrük birliği, birliğe dahil ülkeler arasında serbest ticareti teşvik etmekte, buna karşılık dış dünyaya yani üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi ile bir koruma duvarı getirmektedir. Böylece kurulan gümrük birliği içinde serbest ticaret ile korumacılık aynı zamanda ve birarada varolabilmektedir.

AT örneğine bakacak olursak, Onikiler başta OGT : Ortak gümrük tarifesi olmak üzere diğer araç ve tedbirlerle bazen dış dünyaya karşı çok sıkı korumacılık politikası uyguladıkları görülmektedir.

VI- Korumacılığın teknik sorunları

Korumacılığın uygulamada karşılaştığı sosyal, ekonomik, mali ve teknik düzeyde olmak üzere bir hayli sorunu bulunmaktadır. Bunların bazılarını yukarıda değindik. Burada da önemli saydığımız biriki konuya değinmek istiyoruz.

1. Koruma oranı türleri : Uygulamada iktisatçılar iki türlü koruma oranı belirlemişlerdir. Bunlardan ilki **nominal koruma oranı** olup, ithal üzerindeki her türlü vergi, resimler ile benzer mükellefiyetlerin, bu malın CİF fiyatına oranı şeklinde ifade edilir. Örnek verecek olursak, ithal malın CİF fiyatı 100 ve bu mal üzerindeki gümrük resmi toplamı 30 ise nominal koruma oranı % 30'dur.

Uygulamada yapılan hesaplamalarda genellikle nominal koruma oranları kullanılmaktadır.

Diğeri ise, **efektif koruma oranıdır**. Bu oran nominal koruma oranına göre daha karmaşık bir hesaplama dayanmaktadır. Özetle efektif koruma oranında, girdilerin (input) de nazara alındığı ve nihai mamule yapılan korumadır. Hesaplanması bu yüzden bir formül ile yapılan karmaşık bir orandır.

2. Koruma oranları hesaplama yöntemleri : İktisatçılar bazan gelişmekte olan ülkelerde, koruma altına alınan sektörler veya belirli mamullere göre koruma oranlarını hesaplama yoluna gitmişlerdir. Bu tür hesaplamada çok değişik yöntemler uygulanmaktadır. Bu yüzden varılan sonuçlar da farklı olmaktadır. Bu hesaplamalara göre hangi sektörün veya hangi mamulun, gerek nominal ve gerekse efektif oranda korunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu hesaplamalar gelişmiş ülkelerde de yapılmaktadır. Böylece o sanayi kolunun yüksek veya düşük oranda korunduğu belli olmaktadır.

Bu tür hesaplamaların güvenilir sonuçlar verdiği savunulamaz. Çünkü 1985-1989 yılları için Türkiye'de Prof. Dr. Sübiday Togan-Prof. Dr. Hasan Olgun ve Doç. Dr. Gazi Özhan-DPT'den Kenan Tanrikulu tarafından yapılan iki ayrı araştırma sonuçları birbiri ile çelişir çok farklı sonuçlar vermiştir. Bu yüzden, yapılan koruma hesaplamalarının güvenilirliği gerçekten tartışmalıdır. Etüdümüzün Türkiye bölümünde bu konuya yeniden döneceğiz.

3. Korumacılıkta kullanılan politika araçları : Tarih boyunca devletler korumacılıkta değişik tür araç ve gereç kullanmışlardır. Kullanılan araç ve gerecin türüne ve dozuna göre de, korumacılık güçlü olmakta veya zayıflamaktadır. Amaç gelişen bir ekonomiyi dış rekabete karşı korumak olduğuna göre, korumanın türü ve dozu iktidardaki hükümetlerce tayin ve tesbit edilmektedir.

Etüdümüzü baş kısmında da belirlediğimiz gibi korumacılık türleri başlıca iki grupta toplanabilir. Bunlardan ilki klasik-geleneksel korumacılık olup kullandığı başlıca araç gümrük vergi ve resimleri ile kota ve ithal yasaklarıdır. İkinci tür korumacılık ise tarife dışındaki diğer araç ve gereçlere dayanan **yeni korumacılık** (New protectionism) tir. Bu tür korumacılığın kullandığı araç ve gereçleri yukarıda inceledik.

Burada genel olarak korumacılıkta kullanılan politika araç ve gereçlerini üç grup etrafında toplayarak açıklamak istiyoruz :

a) İktisadi tedbir ve araçlar : Gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkeler ekonomilerini dış rekabete karşı korumak veya kalkınmayı hızlandırmak için baş vurulan tedbirler arasında iktisadi olanlar önemli ve ağırlıklı bir yer alır. Gelişmekte olan ülkelerin çıkardıkları sanayi teşvik yasaları bunun tipik bir örneğidir. Bu sayede yeni kurulacak sanayiler için sanayi siteleri kurmak, sanayicilere bedava arsa tahsis etmek, ucuz hammadde ve enerji sağlamak gibi tedbirler bu arada sayılabilir.

Korumacılık tedbirleri arasında **yardımlar** (Subvansiyonlar) önemli bir yer tutar. Uygulamada yardımlar çok çeşitli şekiller aldığı gibi kuruluştan ihracata kadar çok değişik alanlara da uygulanabilir. Etüdümüzün ilk bölümünde yardımlar üzerinde gerekli açıklamalar yapıldığı için burada üzerinde durmayacağız.

b) Mali tedbirler : Mali tedbirler içinde en önemlisi vergicilik tedbirleri olup başta gümrük vergi ve resimleri gelmektedir. Korumacılık için en önemli ve ağırlıklı araç kuşkusuz **gümrük vergileri** (Cutom duties) dir. Hükümetler gümrük resimlerini artırmak ve düşürmek suretiyle korumacılığı arzulanan şekilde ayarlayabilirler. Bu yüzden gümrük vergileri gelir elde etmeye yönelik **korumacı** bir nitelik alabileceği gibi, **terbiyevi** ve ılımlı bir düzeyde de olabilir. Ancak şunu özellikle belirtelim ki, gümrük vergileri ve eş etkili vergi ve resimler korumacılığın vazgeçilmez bir aracı olmaktadır.

Vergicilik tedbirleri arasında istisna ve muafıklar ile ihracatta uygulanan **vergi iadesi** de önemli korumacılık araçları haline gelmiştir.

c) Finansman tedbirleri : Sanayiye düşük faizli ve uzun vadeli yatırım ve işletme kredileri açmak, ihracatı öze kredi ve sigortalarla desteklemek finansman tedbirleri arasında yer alır.

VII- Genel değerlendirme

Korumacılık ve karşı fikir olarak serbest ticaret iktisatçılar arasında yüzyıllar boyu tartışma konusu olmuştur. Çağlara ve ülkelere göre bazan korumacılık bazan da serbest ticaret egemen olmuş ve tartışmalar sürüp gitmiştir. Korumacılık konusunda ileri sürülen lethe ve aleyhte olan görüş ve düşünceleri, korumacılığın uygulama şekillerini ve aldığı yeni şekilleri yukarıda açıklamaya çalıştık. Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamaları özetleyecek olursak ulaştığımız sonuçları satırbaşı olarak şöyle sıralamak gerekecektir.

1. Önce ana hatları ile bir eğilimi belirtmekte yarar görüyoruz : Klasik iktisatçılar, kendi düşünce yöntemlerine göre serbest ticareti savunmuşlar ve bunun doğal bir sonucu olarak korumacılığa karşı çıkmışlardır. Bu yüzden klasik-liberal okul, korumacılığın olumsuz yönlerini ortaya koyma çabasındadırlar. Bu düşünce tarzının sonucu olarak, gelişmekte olan ülkeler genellikle korumacı politikalar izlemişler buna karşılık gelişmiş ekonomiler serbest ticareti savunmuşlardır. Ancak uygulamada gerçek tam böyle değildir. Bugün, çıkarlarının zedelediği bir ortamda gelişmiş ülkeler de korumacı politika tedbirlerine başvurmaktan çekinmemektedirler. Şu farkla ki, uygulamada klasik-geleneksel korumacılık yerine, modern tekniklerle yeni korumacılık yöntemleri uygulanmaktadır. Böylece korumacılıkta yeni bir aşama ve yeni bir dönem başlatılmış olmaktadır.

2. Bütün olumsuz yönlerine rağmen, çağımızdaki ünlü bazı iktisatçılar, özellikle az gelişmiş ekonomiler açısından, korumacılığı hararetle savunmaya başlamışlardır. Bunlara örnek olarak Levis, Myrdal, Hagen isimlerini verebiliriz.

Prof. Raul D. Prebisch korumacılığı, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere karşı kullandığı etkili bir silah olarak görmekte ve hararetle savunmaktadır. Bu iktisatçı konuya gelişmekte olan ülkelerin tanımsal ham madde ve ürünlerdeki ticaret hadlerinde, uzun vadede meydana gelen düşme açısından yaklaşmakta ve korumacılığı buna karşı tesirli bir tedbir olarak görmektedir.

Korumacılık alanında en son ve önemli yayın yapan İngiliz iktisatçısı David Greenaway de 1983 yılında yayımladığı eserinde, gümrük tarifeleri ile başlayan geleneksel korumacılığın tarihi evrimini göstermiş ve bu alandaki gelişmeleri izleyerek çağımızdaki yeni korumacılığı (New protectionism) açıklamaya çalışmıştır.

3. Ancak geleneksel-klasik korumacılık dünya ticaretini kısıtladığı, kaynak dağılımını bozduğu için eski itibarını kaybetmiş ve yerini daha ılımlı bir akım olan yeni korumacılığa bırakmıştır. Fakat GATT'ın öncülük ettiği çalışmalar sonunda 117 ülke tarafından 15 Aralık 1993 tarihinde Cenevre'de imza edilen **Dünya Ticaret Anlaşması** ile dünya ticaretini tam serbestiye kavuşturmak için yeni bir adım atılmıştır. Bu yeni dönemde korumacılığın akibeti gerçekten merak konusu olmuştur.

İKİNCİ KISIM

Türkiye'de Korumacılık

Korumacılık hakkında buraya kadar yapmış olduğumuz daha çok genel ve teorik nitelikteki açıklamalardan sonra korumacılığın memleketimizdeki durumuna da kısaca değinmek yararlı olacaktır. Bu hali ile korumacılık konusunun, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere birbirinden oldukça farklı iki ayrı gelişme süreci vardır. Kolayca kestirileceği gibi, Korumacılığın bu iki dönemdeki durumunu belirtmek ve gelişmesini izlemek, korumacılığı siyasal, ekonomik ve mali yönleri ile incelemek büyük ve hacimli bir inceleme konusu olacaktır. Buna etüdümüzün sınırlı hacmi içinde olanak yoktur. Ancak biz konunun fazla derinliğine inmeden, gelişmeleri ana hatları ile açıklamak istiyoruz.

AB-Türkiye gümrük birliğinin yaklaştığı bir dönemde, korumacılık konusu yeniden güncel hale gelmiştir. Çünkü AB ile Türkiye arasında gümrük birliği gerçekleştiği takdirde gümrük resimleri ile eş etkili vergiler sıfırlanacak ve klasik-geleneksel korumacılık uygulamadan kalkarak yeni bir dönem başlayacaktır. Böylece Türkiye'nin 1995'den sonra "korumasız" bir döneme hazır olması gerekmektedir.

I- Türkiye'de korumacılığın tarihsel gelişmesi

Bu geniş konuyu Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemi şeklinde iki ana bölüme ayırarak incelemek amaca uygun düşecektir. Fakat elde yeterli kadar araştırma ve kaynak bulunmadığı için açıklamalarımız nispeten sınırlı ve genel nitelikte olacaktır.

1. Osmanlı İmparatorluğu

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki korumacılık konusuna kapitülasyonlar ile girmek yararlı olacaktır. Bilindiği gibi, kapitülasyonlar özellikle Osmanlı padişahları tarafından yabancı devletlere veya bunların vatandaşlarına tek taraflı olarak bahşedilen veya anlaşmalarla verilen adli, idari ve mali hak ve imtiyazlardır. İlk kapitülasyonun daha XVI"ıncı Yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman zamanında Fransızlara verildiği bilinmektedir. İmparatorluğun güçlü olduğu dönemlerde bu tür imtiyaz ve hakların sakıncaları pek belli olmamış; fakat zaman içinde siyasal ve askeri güç zayıflayınca kapitülasyonların mahzurları ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kapitülasyonlar içinde vergileri de kapsayan **mali imtiyazlar** inceleme konumuz açısından önemlidir. Bu tür imtiyazları ele geçiren ülkelerin vatandaşları İmparatorlukta her türlü vergiden muaf oldukları gibi, bu ülkelerin malları da İmparatorluğa gümrük resmi ödemediği gibiydi. Böylece kapitülasyonların yürürlükte olduğu dönem ve ortamda korumacılıktan söz etmek mümkün değildir.

Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ortamdan yararlanarak 1914 ve 1915 yıllarında çıkardığı iki kanun ile kapitülasyonları fiilen kaldırmış ve davranış başta müttefiki olan Almanya ve sonra da İtilâf devletleri tarafından kabul edilmemiş ve imzalanan Sevr Anlaşması ile İstanbul Hükûmeti, kapitülasyonların 1914'den önceki durumu ile süreceğini ve şimdiye kadar bu imtiyazlardan yararlanmayan devletlere de uygulanacağını kabul etmiştir.

Özetle, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, kapitülasyonların da etkisi ile korumacılık gereği gibi uygulanmamış ve ülke serbest pazar ve yarı sömürge haline gelmiştir. Verilen imtiyaz ve haklar nedeniyle dışa bağımlılık, belki de imparatorluğun çöküşünün gerçek ve önemli nedenlerinden biri olmuştur.

2. Cumhuriyet dönemi

Cumhuriyet, İmparatorluktan kötü bir korumacılık mirası devralmıştır.

Kapitülasyonlara karşı başlatılan ilk mücadele 1921 yılında Sovyetler Birliği ile imzalanan Anlaşma ile kazanılmış ve bu belgenin 7. maddesinde bu tür hak ve imtiyazların geçersiz sayıldığı kabul edilmiştir.

Lozan Konferansında kapitülasyonların kaldırılması ile ilgili müzakereler çok zorlu aşamalardan geçmiş ve Batılı devletler bu türlü hak ve imtiyazların devamında ısrar etmişlerdir. Türkiye bu koşulları kabul etmeyince görüşmeler kesilmiş ve Türkiye'nin azimli tutumu karşısında müttefikler gerilemek zorunda kalmışlardır. Böylece 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Anlaşması ile dört yüz yıldan beri süregelen kapitülasyon belası kayıtsız ve şartsız kaldırılmış ve Türkiye ekonomik ve mali açıdan egemenliğine kavuşmuştur.

Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında çeşitli kanun, kararname ve tebliğlerle çok dağınık ve düzensiz bir uygulama içinde olan gümrük mevzuatı Lozan Anlaşması ile kabul edilen beş yıllık bir ara dönemden sonra ilk kez 1 Haziran 1929 tarih ve 1499 sayılı **Gümrük Kanunu** ile bütünlük kazanmıştır. Bu kanun ile Türkiye'de yine ilk kez "Gümrük İthalat Umumi Tarifesi Cetveli" yü-

rürlüğe konmuş, spesifik esasa dayalı bu tarife ile Türkiye'de bilinçli ve sistemli korumacılık başlamıştır.

Bugün yürürlükte olan ve ad valorem esasına göre gümrük resmi alınmasını öngören gümrük giriş tarife cetveli 14 Mayıs 1964 gün ve 474 sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Halen yürürlükte olan yasa 1972 tarih ve 1615 sayılı **Gümrük Kanunu**'dur.

Cumhuriyet döneminde korumacılık 1930-1994 yıllarını kapsayan yaklaşık 34 yıllık dönemde, çok değişik aşamamalardan geçmiştir. Yerli sanayii kurmaya ve bunu dış rekabete karşı koruyarak teşvik etmeye yönelik politikalar, iktidarda bulunan hükümetler tarafından değişik şekillerde uygulanmıştır. Bunların olumlu ve olumsuz sonuçlarını ölçmek ve değerlendirmek ayrıntılı ve analizlere dayanan etüdlerle mümkün olabilecektir. Bunu belirtmekte yarar görüyoruz. Bu açıklamalardan sonra genel durumu şöylece özetlemek gerekecektir.

İkinci Dünya Savaşı ve bunu izleyen yıllar içinde korumacılık politikası çok değişik evrelerden geçmiştir. Türkiye 1952 yılında GATT Anlaşması'na imza atmış ve bu Anlaşma ile ek Protokol 1953 yılında TBMM'ce 6202 sayılı Kanun ile kabul edilerek onaylanmıştır. böylece Türkiye 1952 yılından beri GATT'ın üyeleri arasına girmiş ve dış ticarete miktar kısıtlamaları, kotalar ve ithal yasaları koymamayı peşinen kabul etmiştir. Nitekim Türkiye 1983'den itibaren ithalatı bütünü ile libere etmiş ve taahhütlerini peyder pey yerine getirmeye çalışmıştır.

Türkiye 1963 yılında Ankara Anlaşmasını imzaladıktan sonra, o zamanki AET ile bir gümrük birliği oluşturmak istemiş ve bu Anlaşmanın gereği olarak önce gümrük tarifelerinde yapılacak **indirimler**, sonra da OGT: **Ortak Gümrük Tarifesi**'ne **uyum** konuları ile karşı karşıya gelmiştir. Bu sorunlar nedini ile korumacılık Türkiye'de yeniden güncel hale gelmiş önem ve ağırlık kazanmıştır.

IV- Korumacılığın ölçülmesi

Bazı iktisatçılar, yaptıkları ampirik araştırmalar ile ülkeler için belirli bir zamanda genel olarak uygulanan korumacılığı sektörlere veya maddelere göre ölçebilmektedirler. Burada **nominal koruma** veya **efektif koruma oranı** hesapları sözkonusu olmaktadır. Bazan koruma oranı daha yaygın şekilde de hesaplanabilmektedir.

Örnek olarak Türkiye için yapılmış olan iki çalışmayı vermek istiyoruz. Bunlardan ilki 1984-1989 yılları için Prof. Dr. Sübüday Togan ile Prof. Dr. Hasan Olgun'un yapmış oldukları araştırmadır. İkincisi ise Doç. Dr. Gazi Özhan ile DPT'den Kenan Tanrıku'nun yine aynı yıllar için yapmış olduğu çalışmadır. Bu iki çalışmada Türkiye'de nominal ve efektif koruma oranları, 1986-1989 yılları arasındaki dönemle sınırlı olmak üzere hesaplanmıştır. Türkiye'deki korumacılığın durum derecesini belirlemek açısından bu iki çalışmanın özetini sunmak istiyoruz.

Birinci çalışma

Bilkent Üniversitesinden Prof. Dr. Sübidey Togan ile Prof. Dr. Hasan Olgun 1985-1989 yılları arasında Türk sanayii için belirli sektör ve ürünleri kapsar şekilde ağırlıklı ortalama esasına göre, nominal ve efektif koruma oranlarını hesaplamışlardır. Bu ortak çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye'de **dünya standartlarının üstünde** ve yüksek oranda bir koruma mevcuttur. Konunun ele alındığı iki araştırma için şu kaynaklara bakılmalıdır :

1. Prof. Dr. H. Olgun-Prof. Dr. S. Togan
Trade Liberalization and the Structure of Protection in Turkey in the 1980 s : A. Quatative Analysis, Weltwirtschaftliches Archiv, 1991, 127, 1, P. 152-170.
2. Prof. Dr. H. Olgun-Prof. Dr. S. Togan
"1980'li Yıllarda Türkiye'de İthalatın Liberalizasyonu ve Gümrük Vergilerinin Yeniden Düzenlenmesi : Bir Değerlendirme"
Ankara Sanayi Odası Dergisi Eylül-Ekim/1989, Ankara.

İkinci çalışma

Gazi Üniversitesinden Doç. Dr. Gazi Özhan ile DPT'dan Kenan Tanrıku 1985-1989 yıllarını kapsar şekilde Türk sanayii için belirli sektör ve ürünleri içeren ağırlıklı ortalama esasına göre, nominal ve efektif koruma oranlarını araştırmışlar ve varılan sonuçları yayımlamışlardır. Bu iki araştırmacının ulaştıkları sonuçlara göre, Türk ekonomisinde ve özellikle dış ticarete düşük düzeyde ve **fakat adil olmayan** bir koruma politikası uygulanmaktadır. Konunun ele alındığı bu araştırmaya bakılmalıdır.

Doç. Dr. Gazi Özhan-Kenan Tanrıku

"Türkiye Sanayiinde Koruma Oranları" (1985-1989) İktisat-İşletme ve Finans, Ekim/1992, sayı : 79, S. 6-17.

Şimdi her iki çalışmanın sonuçlarının aşağıya koyduğumuz tablo özetlemeye çalışacağız.

Tablo : Türk Sanayiinde Koruma Oranları (Ağırlıklı ortalamaya göre)

Çalışma	Yıl	Koruma Nominal %	Oranı Efektif %
1. Çalışma			
Prof. Dr. S. Togan- Prof. Dr. H. Olgun	1989	41.2	53.8
2. Çalışma			
Doç. Dr. G. Özhan-K. Tanrıkkılı	1989	8.7	9.1

Kaynak : Değişik kaynaklardan derlenen bilgilere göre tarafımızdandüzenlenmiştir.

Tablo ilgili açıklamaları

1. Birinci çalışmanın sonuçları Dünya standartlarının üstünde, buna karşılık ikinci çalışmanın sonuçları ise Dünya standartlarının altında çıkmaktadır.

2. İkinci çalışmanın oranları kümülatif sonuçlar olup, ağırlıklı ortalamaya göre hesaplanmıştır.

3. Her iki çalışmanın metodları farklıdır. Sonuçların bu kadar sapma göstermesinin diğer bir nedeni de metod farklılığı olabilir.

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, her iki çalışmanın sonuçları arasında çok büyük fark mevcuttur. Bu fark kullanılan metod'dan kaynaklanmaktadır. Ancak bu örnekte gösteriyor ki, koruma oranlarının hazırlanması ve kullanılması bu hali ile yetersiz ve tartışmalıdır.

V- İthalat Rejim Kararı (1994)

1994 yılında uygulanacak olan **İthalat Rejimi Kararı**, 93/5132 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının eki olarak 31 Aralık 1993 tarih ve 21805 sayılı 2. Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanmış ve /1.1.1994 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. İthalat Rejimi Kararı 19. maddeden oluşan bir metin ile bu metne bağlı (I), (II) ve (III) sayılı Liste'lerden oluşmaktadır. Bunlardan en önemlisi kuşkusuz "İthalatta uygulanacak gümrük vergisi oranları ile ödenecek Toplu Konut Fonunu gösterir (I). Sayılı Liste'dir.

(I) Sayılı Liste 01 GTİP: **Gümrük tarife ithalat pozisyonu** ile başlamakta ve 97.06 GTİP ile son bulmakta olup toplam 290 sahife tutmaktadır. Yaklaşık bir hesapla (I) sayılı Listede 3500-4500 kadar pozisyon yer almaktadır.

1993 yılı başından itibaren Türkiye tek vergi sistemine geçtiği için gümrük tarife cetveli sadeleşmiş ve kolayca uygulanır hale gelmiştir.

(I) Sayılı gümrük tarife cetvelinde önce malın, milletlerarası nomanklatöre göre GTİP'si gösterilmiştir. Sonra açıklık getirmesi bakımından ikinci sütunda maddenin adı belirtilmiştir. Gümrük resimleri ile ilgili üç sütun mevcuttur. Bunlar :

1. **sütun :** AT ve EFTA ülkeleri için uygulanacak gümrük vergisi oranını göstermektedir.
2. **sütun :** Diğer ülkeler için uygulanacak gümrük vergisi oranını göstermektedir.
3. **sütun :** Toplu Konut Fonuna ödenecek ABD Doları TL. karşılığını göstermektedir. Bu fon ya ağırlığa göre (spekifik) olmakta veya CIF değer üzerinden (Ad valorem) alınmaktadır.

Bir örnek verecek olursak :

08.03 GTİP giren muz'da gümrük resmi gerek AT ve EFTA veya diğer ülkelerden gelmiş olsun gümrük vergisi oranı % 42 olup ayrıca ton başına 300 dolar toplu konut fonu ödenecektir. Buna karşılık turuncgiller ithalatında gümrük vergisi her iki sütunda da % 5, toplu konut fonu ise CIF bedelin % 45'i kadar olmaktadır.

1994 İthalat Rejim Kararı'na ayrıca HDTM'lığınca yayımlanan **İthalat Yönetmeliği**'ne ithalat ile ilgili 21 adet Tebliğ'de eklenmiştir. Böylece bedelsiz ithalat kararı ile birlikte, 1994 ithalat rejimi oldukça hacimli bir külliyat oluşturmaktadır. Genel bir değerlendirme yapacak olursak şu noktaları belirtmek yararlı olacaktır :

1. İthal Rejimi Kararının 4'üncü maddesinde de belirtildiği üzere, özel kanunlarla ithali yasaklanmış olanlarla ithaline izin verilmeyenler dışında kalan mal ve maddelerin ithali serbest bırakılmıştır. Bu durumda Türkiye'de **ithalat li-beer edilmiştir.**

2. İthalat Rejimi Kararnamesinin 3'üncü maddesi ile Türkiye'de ithalat **ya-kın gözetim ve denetime** alınmıştır. Bu uygulamaya göre, Türkiye ile ticari

ilişkinde ticaret ve ödemeler dengesini bozacak nitelikte kayıtlar koyan veya uygulama yapan, anlaşmalar ile kararlaştırılan yükümlülüklerini yerine getirmeyen, ithalat rejiminin genellik ilkesi ile bağdaşmayacak şekilde ayrıcalı işlemler uygulayan ülkeler, kuruluşlar ve firmalar hakkında uygun görülecek gerekli önlemler derhal alınacaktır. Ayrıca damping veya subvansiyona konu olan ithalatın neden olacağı haksız rekabet de 3577 sayılı **İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki Kanun** ile ilgili yasa hükümlerine tabi olacaktır.

3. 1993 yılı başından itibaren Türkiye'de ithalatta tek vergi uygulamasına geçilmesine rağmen, ithalat üzerinden alınmakta olan **Toplu Konut Fonu** uygulaması 1994 yılı ithalat rejiminde de devam etmektedir. Bazan siklet üzerinden Ton/ABD dolar, bazan CIF bedel/ABD dolar olarak alınan Toplu konut Fonu, gümrük vergisinin bir eki olarak varlığını sürdürmektedir. Avrupa Birliği ile 1995 yılı içinde gerçekleştirilecek gümrük birliğinde toplu konut fonu gerçekten büyük bir engel teşkil etmektedir. Gümrük vergisinde meydana gelecek açığı kapatmak için uygulanan toplu konut fonu, bu hali ile daha bir süre daha devam edeceğe benzermektedir.

4. 28 Aralık 1993 tarih ve 21802 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 93/5128 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 1. maddesine göre, AB uyum sağlamak amacıyla, 22 yıllık listede yer alan malların gümrük vergilerinde, 1994 yılında yapılması gereken % 10'luk indirim, 1.1.1994 tarihinden geçerli olmak üzere **ertelenmiştir**.

5. Yine yukarıda tarih ve sayısı gösterilen 93/5128 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 2'inci maddesi gereğince, Katma Protokolun 10'uncu maddesi hükmüne göre, ithalat gümrük vergisi ile eş etkili vergi ve resimlerde, 1984 yılında, 12 yıllık listede yapılması gereken, ancak 26.12.1983 tarih ve 83/7536 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ertelenmiş bulunan % 10'luk indirim 1.1.1994 tarihinde **gerçekleştirilmiştir**.

6. 1994 yılı İthalat Rejimi, 1995 yılında AB ile gerçekleştirilecek gümrük birliği açısından iyi başlangıç sayılabilir. Çünkü gümrük vergileri ile fonlarda büyük ölçüde düşme sağlanmış ve 2.500 civarında malda bir deneme olmak üzere toplu konut fonu kaldırılmıştır. Böylece 1994 ithalat rejimi AB'ye avantajlar sağlayan bir düzenleme olarak kabul edilebilir.

Özet ve sonuç :

Türkiye'de korumacılık konusunda buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamaları özetleyecek olursak şu noktaları belirlemekte yarar olacaktır :

1. Türkiye'de korumacılık Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere geniş kapsamlı önemli bir inceleme konusudur. Türk iktisat literatüründe bugüne kadar bu önemli konu bir bütün olarak ele alınıp incelenmemiştir. Bu boşluğun en kısa zamanda kapatılması gerekir.
2. Türkiye'de korumacılık son zamanlara kadar hep klasik-geleneksel korumacılık şeklinde ele alınmış ve incelenmiştir. Halbuki korumacılıktaki yeni akımlar gizli ve görünmez bir korumacılık haline gelmiştir. Buna İngilizce deyişimi ile "Non tariff barriers to trade" yani "Tarife dışı korumacılık" denilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler daha çok klasik ve geleneksel korumacılık tedbir ve politikaları üzerinde dururken, gelişmekte olan ülkeler tarife dışı engeller ve tarife dışı korumacılık tedbirlerini geliştirme gayreti içindedirler. Türkiye'nin de korumacılıktaki bu yeni gelişme ve teknikleri yakından izlemesi ve incelemesi yararlı olacaktır.
3. Türkiye 1995 yılı sonunda AB ile gümrük birliğine geçtikten sonra klasik-geleneksel korumacılığa veda edecek ve "korumasız" bir döneme geçecektir. AB ile gerçekleşecek olan gümrük birliğinde önce gümrük vergileri ve eş etkili vergi ve mükellefiyetler sıfırlanacak ve sonra da üçüncü ülkelere karşı Topluluğun OGT : **Ortak gümrük tarifesi** uygulanacaktır. Türkiye halen bu hazırlıkların içindedir. Süre çok yaklaşmıştır. Türkiye'nin bu yeni döneme ve uygulamaya hazır olması gerekecektir.
4. 1994 İthalat Rejimi Kararı ile Türkiye korumacılık açısından yeni bir uygulama aşamasına geçmiştir. Önce eski Kararlarda olduğu gibi ithalat bütünü ile libere edilmiş ve sonra da sert ve köşeli korumacılık geniş ölçüde hafifletilmiştir. Bu tür çalışmalar yaklaşan gümrük birliğine bir hazırlık niteliği taşımaktadır. Ancak gerek gümrük resimlerinin sıfırlanması ve gerekse OGT : Ortak gümrük tarifesine uyum açısından yapılacak çok şey vardır. Bu geçiş döneminde hazırlıklara hız verilmesi yararlı olacaktır.
5. 1994 yılı İthalat Rejimi Kararının getirdiği önemli bir yenilik "**ithalatta gözetim sistemi**" nin uygulamaya konulmasıdır. Bu yeni düzenlemeye göre ithalat resmi mercilerce yakından izlenecek ve "kritik bir madde veya kritik bir ülke" durumu ortaya çıktığı zaman olaya derhal el konulacak ve gerekli tedbirler anında alınabilecektir. Bu tür önlemler AB ve GATT hükümlerine uygun olacaktır; herhangi bir sorun yaratmayacaktır. Bu açıdan ithalatta gözetim sisteminin getirilmesi, ithalatın büyük artış gösterdiği ve kalitesiz mal hücumuna maruz kalan ülkemizde şikayetlerin önlenmesi açısından iyi sonuçlar verecektir.

6. Türkiye geleneksel korumacılık politikasını 1994 Yılı İthalat Rejimi Kararının eki olan gümrük tarife cetvelinde yer alan **Toplu Konut Fonu** ile sürdürmektedir. Bilindiği gibi Türkiye 1993 yılı sonunda gümrüklerde uygulanan eş etkili vergi, resim ve harçları kaldırmış ve **Tek vergi** uygulamasına geçmiştir. Buna rağmen toplu konut fonu devam etmektedir. Bu fon bazı mallardan kaldırılmış olmasna rağmen bazan sıklet ve bazan da değer üzerinden alınmakta ve bütçe gelirleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Kamu açıklarının büyük boyutlara ulaştığı bir ortamda Hükümetler bu gelirden kolay kolay vazgeçememektedirler. Bu gelir kalenin tutarı 1.5-2.0 milyar dolar arasında tahmin edilmektedir.

Avrupa Birliği ile 1995 yılı sonunda gümrük birliğine geçiş dönemi arifesinde halen yürürlükte olan toplu konut fonu, büyük bir engel oluşturmaktadır. Mali zorunluluklardan kaynaklanan ve sürdürülen bu uygulama, gümrük birliğinin gerçekleşmesi açısından büyük bir engel teşkil etmekte ve bunun kaldırılması istenmektedir. Bu operasyonun nasıl gerçekleşeceği merakla beklenmektedir.

KONU İLE İLGİLİ BIBLİYOGRAFYA

İktisat literatüründe, özellikle dış ticaret teorisinde en çok tartışılan konulardan biri, **serbest ticarete karşı korumacılık** (Import protection versus opent rade) konusu olmuştur. Bu alanda çok zengin bir yayın mevcuttur. Bunların belli başlılarını şöyle sıralamak istiyoruz :

I- Kitaplar

Prof. Dr. Miltiades Chacholiades

International Economices

Mc Graw-Hill-International edition, 1990, S. 158 ve d.

Yunan asıllı Amerikalı iktisatçı Prof. M. Chacholiades'in **Milletlerarası İktisat** başlığını taşıyan bu kitabında, korumacılık teori ve politikasına geniş bir yer ayrılmıştır. Yazar, korumacılığı dış ticaret politikasının bir aracı olarak ele almakta ve son gelişmeleri büyük bir vukufla sergilemektedir. Bu yazımızı hazırlarken bu kaynaktan ziyadesiyle yararlandık.

Prof. Dr. David Greenway

International Trade Policy

(From Tariffs to the New Protectionism)

The Macmillan Press Limited, London/1983, P. 240.

Korumacılık alanında bu son ve mükemmel eser bir İngiliz iktisatçısı Prof. Dr. Greenway tarafından kaleme alınmıştır. Yazar halen Buckingham Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Prof. Greenway korumacılık yelpazesini gümrük tarifelerinden başlayarak yeni korumacılığa kadar getirmektedir. Bu açıdan eser, korumacılık hakkında en yeni ve sistematik araştırmalardan biri sayılmaktadır. Biz de incelememizi hazırlarken bu kaynaktan yararlandık.

Prof. Dr. J. Bhagwati

Protectionism

The MIT Press, London/1988, P. 148.

Hintli, dünyaca ünlü iktisatçı Prof. J. Bhagwati 1987 yılında Stockholm İktisat Okulunda, Nobel Ödüllü İsveçli İktisatçı **Bertil Ohlin Dersane's**nde korumacılık üzerinde dersler vermiş ve bunlar büyük ilgi görmüştür. Prof. Bhagwati korumacılık konusunu milletlerarası ticaret açısından ele almış ve tabir yerinde ise korumacılığın "siyasal felsefesini" yapmıştır. Daha sonra bu dersler, kitap haline getirilmiştir.

II- Broşürler

W. Michalski-H. Ergas-B. Stevens

Cost and Benefit of Protectionism.

OECD Yayınları, Paris/1985.

Korumacılığın bunu uygulayana ülkeye maliyeti ve bundan sağlanacak yararlar üzerine ilk çalışmalardan biri OECD adına üç iktisatçı tarafından ortaklaşa yapılmıştır. Bu rapor 1985 yılında yayımlanmış ve büyük ilgi toplamıştır. Korumacılığın maliyeti ilk kez bu raporda gösterilmiştir.

Trade Policies for a Better World

GATT Study Group-Geneva, GATT Publication, 1985.

Korumacılık hakkında ileri sürülen lehte görüş ve düşünceler gerçekten cazip ve mantıklıdır. Bunları kolay kolay reddetmek mümkün değildir. GATT Araştırma Grubu hazırladıkları ortak bir çalışmada "**Serbest Ticaretin Niçin Daha İyi Bir Ticaret Türü?**" olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Bu çalışmada, korumacılığın gizli ve görünmez maliyeti ortaya konmuş ve dolaylı olarak serbest ticaretin savunması yapılmıştır.

Foreign Trade Barriers

Washington/1993

Amerikan Ticaret Temsilciler Örgütü tarafından dünyadaki çeşitli ülkelerde ticaret rejimleri ile korumacılık uygulamalarını konu alan **Dış Ticaret Engelleri** (Foreign Trade Barriers) adlı kaynak eser 1993 yılında yayımlanmıştır. Bu eserin 263-265'inci sayfaları Türkiye'ye ayrılmış durumdadır. Böylece dış ticaretle ilgili her türlü engellerin sergilendiği bu kitapta, konunun milletlerarası boyutunun mukayeseli olarak gösterilmiş olması ilginçtir.

III- Türkçe Yayınlar

Türkçe'de korumacılık teori ve uygulaması ile ilgili itoplu bilgi veren bir eser mevcut değildir. Rastlayabildiğimiz diğer yayınları şöyle sıralıyoruz :

1. Kitaplar

Dr. Ömer Bolat

AT'nin Dış Ticaret Politikasının Değerlendirilmesi-Dış Ticaret Politikası Araçları, Korumacı Tedbirler ve Uygulamalar, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul/1992, Sayı : 110.

2. Makaleler

- Prof. Dr. Sübüdey Togan Trade Liberalization and Competitive Ztructure in Turkey During 1980's. Bilkent University/Ankara.
- Doç. Dr. Gazi Özhan-Kenan Tanrıku Türkiye Sanayiinde Koruma Oranları (1985-1989) İKTİSAT İşletme ve Finans Yıl : 7, Sayı : 79 EKim/1992, S. 6-17.

Bu inceleme-araştırma, Türkiye'de sanayide gerçekleştirilmiş olan koruma oranları üzerinde yapılmış ciddi ve bilimsel bir etüddür. Sonuçlar Prof. Dr. S. Togan'ın araştırması ile çelişmektedir. Bu bakımdan tartışmaya açıktır.

A. Süha Alacaklıoğlu

Avrupa Topuluğunda Korumacılık Akımları,
İstanbul Ticaret Gazetesi, 18.6.1993 sayılı nüsha

- Arslan B. Sanır
Korumacılık ve Sanayiın Korunması
Dünya-27.10.1993 günlü sayı
- Dr. Turalay Kenç
Yeni Korumacılık
BİRLİK (Üç aylık Dergi), Ekim/1993, Sayı : 3 S. 16-18.
- Prof. Dr. Selahattin Tuncer
Yeni Korumacılık (New Protectionism)
İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Ocak/1994 Sayı: 334, S. 33-37.
Korumacılık konusunda sıraladığımız bu eserlerde gösteriyor ki, gerek klasik-geleneksel korumacılık ve gerekse modern-yeni korumacılık son on yıllık dönemde "önce bilim adamlarını ve sonra da bürokratları ve teknisyenlerin ilgisini çekmiş ve incelemelere konu olmuştur. Bu arada Dünya ticaretini serbestiye kavuşturmak ve bütün engelleri ortadan kaldırmak isteyen GATT'ın sürekli ve yararlı çalışma ve yayınlarını da unutmamak gerekir.